

Warszawa dn. 24 lipca 2010 r.

MEMORIAŁ

w sprawie likwidacji zaniedbań i rozwoju wodnych sektorów gospodarki w Polsce

Polska przeżywa kolejny dramat rozległej i kosztownej powodzi. Straty materialne i społeczne są bardzo wysokie. Wydarzenia te potwierdzają fakt że woda w naszym kraju jest problemem państwowym i narodowym. Jest podstawowym środkiem do życia.

Gospodarka wodna jest jedną z najważniejszych gałęzi gospodarczych, od której uzależniony jest byt, bezpieczeństwo i rozwój naszego kraju.

Dotychczasowy system zarządzania gospodarką wodną jest nieodpowiedni ze względu na jego złożoność i rozdrobnienie. Poszczególne sektory gospodarki wodnej należą do różnych organów i instytucji, których zadania i kompetencje nie przekładają się na wspólną strategię funkcjonowania i rozwoju gospodarki wodnej, a co za tym idzie ochrony przed powodzią w poszczególnych regionach wodnych.

Do wadliwego systemu zarządzania należy dołożyć tzw. ekologizację poszczególnych sektorów gospodarki wodnej polegającą na odbieraniu prawa do administrowania rzekami instytucjom wodnym na rzecz organizacji i instytucji ekologicznych i przyrodniczych.

Taki stan rzeczy skutkuje wzrostem zagrożeń powodziowych oraz zaniedbań w poszczególnych sektorach gospodarki wodnej, dekapitalizację urządzeń hydrotechnicznych i przeciwpowodziowych. Zamiast likwidacji opóźnień i zaniedbań, gospodarka wodna znajduje się w fazie złożonych procedur ekologicznych i zbędnych dyskusji, czy można modernizować i rozbudowywać infrastrukturę przeciwpowodziową, zbiorniki retencyjne, drogi wodne, elektrownie wodne.

Od wielu lat specjaliści i eksperci związani z gospodarką wodną ostrzegali władze różnych szczebli przed organizacyjnymi zaniedbaniami w gospodarce wodnej, a co za tym idzie bezpieczeństwie powodziowym, zastoju w żegludze śródlądowej, energetyce wodnej czy turystyce wodnej. Jednym z ważniejszych apeli kierowanych do Władz Rzeczypospolitej Polskiej był „Memoriał w sprawie wód Polski”, przygotowany z inicjatywy Ligi Morskiej w 1996 roku. Pod dokumentem tym podpisało się około 6 tys. obywateli z różnych środowisk życia gospodarczego, społecznego, połączonych troską o likwidację zaniedbań we wszystkich sektorach gospodarki wodnej. Od tamtego czasu z inicjatywy środowisk wodnych, kierowane były do Władz RP kolejne memoriały, listy otwarte, apele, by zainteresowano się trudną sytuacją poszczególnych sektorów gospodarki wodnej w Polsce, aby zacząć wreszcie nadrabiać stracony dystans do krajów sąsiadujących.

Podczas konferencji zorganizowanej w Senacie RP w dniu 25 lutego 2010 roku pt. „Morze i rzeki – szansą rozwoju Polski”, przyjęto kolejne wnioski skierowane do Władz RP w sprawie przeprowadzenia koniecznych zmian w gospodarce wodnej i morskiej.

Kolejne konferencje poświęcone tragicznym wydarzeniom jakimi były majowa i czerwcową powódź w 2010 roku, kończyły się wnioskami w sprawie zmian organizacyjnych, nadania odpowiedniej rangi gospodarce wodnej, a szczególnie bezpieczeństwu powodziowemu, rozwojowi dróg wodnych.

Społeczeństwo oczekuje radykalnych zmian w zarządzaniu i podejściu do gospodarki wodnej, bezpieczeństwa powodziowego, rozwoju żegludgi śródlądowej, energetyki wodnej, turystyki i rekreacji wodnej.

Polska ma do rozwiązania więcej problemów dotyczących gospodarki wodnej w sprawach powodziowych niż kraje Unii Europejskiej. Wdrażanie dyrektyw unijnych nie wyeliminuje spraw zaległych koniecznych do naprawienia.

Niektóre problemy gospodarki wodnej w Dorzeczu Wisły nie zostały rozwiązane od czasów zaborów, gdy Wisła była administrowana przez 3 państwa zaborcze.

Za główne cele gospodarki wodnej uznaje się:

- poprawę stanu czystości wód powierzchniowych i podziemnych,
- ochronę przed zniszczeniami powodziowymi przez żywiol wodny,
- zapewnienie ludności i gospodarce narodowej potrzebnych ilości wody o odpowiedniej jakości,
- poprawę stosunków wodnych na obszarach wykorzystywanych rolniczo dla zapewnienia odpowiedniego dla produkcji roślinnej nawilgocenia gleby,
- zabudowę i regulację rzek dostosowaną do potrzeb ochrony przeciwpowodziowej transportu wodnego, energetyki wodnej, jak również potrzeb społecznych w zakresie rekreacji i turystyki.

Podczas wielu konferencji, sympozjów, narad, grupa ekspertów i specjalistów wypracowała następujące propozycje zmian i działań, mające na celu likwidację zaniedbań i rozwój szeroko pojętej gospodarki wodnej.

Pakiet proponowanych zmian i programów :

I. Organizacja, zarządzanie, przepisy prawne.

1. Podniesienie problemów gospodarki wodnej do poziomu ważnych spraw gospodarczych i społecznych w Polsce, przez powołanie odrębnego resortu, któremu należy podporządkować wszystkie sektory wodne:

- gospodarkę wodną,
- drogi wodne, żeglugę śródlądową,
- sprawy przeciwpowodziowe,
- energetykę wodną,
- turystykę wodną,

Nowy resort, Ministerstwo Gospodarki Wodnej, należy podporządkować Prezesowi Rady Ministrów.

2. Podporządkowanie Ministrowi Gospodarki Wodnej wszystkich ważnych budowli hydrotechnicznych, przeciwpowodziowych i dróg wodnych
3. Wyłączenie głównych rzek posiadających status drogi wodnej z programu „Natura 2000”.
4. Dokonanie zmian w przepisach prawnych, blokujących rozwój gospodarki wodnej, bezpieczeństwa powodziowego, żeglugi śródlądowej, energetyki wodnej, turystyki wodnej.
5. Wprowadzenie koniecznych zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, uwzględniających ograniczenia związane z zagrożeniem powodziowym.

II. Bezpieczeństwo ilościowe i jakościowe wód powierzchniowych i podziemnych.

1. Przygotowanie i wdrożenie wieloletniego programu poprawy czystości wód powierzchniowych i podziemnych.
2. Przygotowanie i wdrożenie wieloletniego programu budowy zbiorników retencyjnych oraz studni głębinowych.

III. Zabezpieczenie przed powodzią.

1. Opracowanie i wdrożenie programu zabezpieczenia przed powodzią obszarów dotkniętych skutkami powodzi w ostatnim dziesięcioleciu. Termin realizacji programu – 5 lat.

2. Opracowanie i wdrożenie wieloletniego programu zabezpieczenia kraju przed powodzią, przewidującego modernizację i rozbudowę infrastruktury powodziowej.
 3. Opracowanie i wdrożenie programów szkoleniowych dla służb przeciwpowodziowych, samorządów, wolontariuszy, grup społecznych, zagrożonych powodzią i podtopieniami.
- IV. Odbudowa, rozbudowa infrastruktury hydrotechnicznej.**
1. Opracowanie wieloletnich planów odbudowy, modernizacji i rozbudowy budowli hydrotechnicznych: zbiorników retencyjnych, kanałów, dróg wodnych, śluz, portów, przystani, elektrowni wodnych
 2. Opracowanie wieloletnich planów rozwoju turystyki wodnej, dostosowanej do szlaków turystycznych sąsiednich krajów. Wspieranie programów inwestycyjnych przygotowanych przez samorzady. Opracowanie przepisów prawnych umożliwiających rozwój krajowego sektora turystycznego.
- V. Woda dla rolnictwa.**
1. Przygotowanie i wdrożenie programu poprawy stosunków wodnych na obszarach rolnych dla zapewnienia rozwoju rolnictwa.
 2. Przygotowanie i wdrożenie programu modernizacji, konserwacji i rozbudowy urządzeń wodnych na terenach rolniczych.
- VI. Finansowanie gospodarki wodnej.**
1. Środki z budżetu państwa.
 2. Przeznaczenie większych strumieni finansowych z NFOŚiGW oraz WFOŚiGW na realizację programów gospodarki wodnej.
 3. Wykorzystywanie funduszy z UE.
 4. Wykorzystywanie funduszy samorządowych.
 5. Wprowadzenie nowych taryf za korzystanie z wody.
 6. Przeznaczenie opłat świadczonych przez armatorów żeglugowych na rzecz rozwoju dróg wodnych i infrastruktury wodnej.
 7. Przeznaczenie środków wygoszparowanych ze sprzedaży energii elektrycznej wyprodukowanej przez elektrownie wodne należące do gospodarki wodnej.
- VII. Edukacja i komunikacja społeczna.**
1. Przygotowywanie programu rozwoju szkolnictwa wyższego, średniego i zawodowego w celu wykształcenia kadr i grup zawodowych dla gospodarki wodnej, przemysłu stoczniowego, żeglugi śródlądowej oraz ratownictwa powodziowego.
 2. Przygotowanie i wdrożenie programu rozwoju edukacji w zakresie gospodarki wodnej i powodziowej we wszystkich placówkach oświatowych.
 3. Opracowanie programów edukacyjnych do publikowania w mediach elektronicznych, w zakresie bezpieczeństwa powodziowego, żeglugi, turystyki wodnej.

Konieczne są zmiany organizacyjne polegające na włączeniu wszystkich sektorów gospodarki wodnej do jednego resortu podporządkowanego Premierowi, co w znaczący sposób wzmocni ten sektor gospodarczy, nada mu właściwą rangę. Wykorzystane zostaną rezerwy intelektualne, finansowe na potrzeby rozwojowe.

Obecnie gospodarką wodną i problematyką powodziową zajmują się następujące instytucje:

- Ministerstwo Środowiska
 - Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej
 - Dyrektorzy Parków Narodowych
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

- Wojewodowie
- Rządowe Centrum Bezpieczeństwa
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
- Ministerstwo Infrastruktury
 - Urzędy Morskie
 - Urzędy Żeglugi Śródlądowej
- Samorządy Regionalne
- Samorządy Lokalne

Każda z tych instytucji posiada określone kompetencje, uprawnienia, obowiązki oraz możliwości finansowe. Brak w tej skomplikowanej organizacji właściwej koordynacji oraz racjonalnego działania.

Budowa każdego nowego obiektu hydrotechnicznego czy hydroenergetycznego uzasadnionego z punktu widzenia społecznego i ekonomicznego musi obecnie pokonać wiele barier ekologicznych w większości wyolbrzymionych. Doskonałym przykładem wymyślonych barier jest problem budowy stopnia wodnego na Wiśle poniżej Włocławka. Instytucje i środowiska ekologiczne skutecznie blokują od kilkunastu lat rozpoczęte procesy inwestycyjne tego ważnego stopnia wodnego.

Włączenie do programu „Natura 2000” koryt głównych rzek, mimo sprzeciwu branży wodnej, samorządów, różnych organizacji branżowych, spowodowało wzrost zagrożenia powodziowego w dolinach głównych rzek (m.in. w dolinie Wisły). Wpływ programu „Natura 2000” na bezpieczeństwo przeciwpowodziowe, modernizację dróg wodnych oraz rozwój energetyki wodnej nie doczekał się rzetelnej analizy. Program „Natura 2000” jest programem ekologicznym, który ogranicza rozwój wielu sektorów gospodarki wodnej. Powinien być jednak poddany analizie ekonomicznej jak wszystkie ważne programy gospodarcze w Polsce.

Żegluga śródlądowa na całym świecie jest najbardziej ekonomicznym i najbardziej proekologicznym rodzajem transportu. Polska posiada około 3700 km dróg wodnych o bardzo dobrej lokalizacji ale w złym stanie technicznym. Polityka transportowa UE zmierza w kierunku dalszego rozwoju żeglugi śródlądowej. Świadczą o tym następujące programy rozwojowe i wspierające:

- Zintegrowany europejski program działań na rzecz rozwoju żeglugi śródlądowej oraz dróg wodnych „NAIADES” z dnia 17.01.2006 r.
- „Biała Księga” z czerwca 2001 roku na rzecz rozwoju żeglugi śródlądowej oraz transportu kolejowego w stosunku do transportu drogowego.
- „Porozumienie o śródlądowych drogach wodnych międzynarodowego znaczenia” – AGN z 1996 roku.

Przez Polskę biegną ważne szlaki wodne o międzynarodowym znaczeniu:

- E30 – Morze Bałtyckie – Dunaj przez Odrę
- E40 – Morze Bałtyckie (z Gdańska) przez Wisłę – Bug aż do Dniepru
- E70 – Holandia – Niemcy (przez Odrę) – Warta – Wisła do Gdańska

Liczne są projekty opracowane przez samorządy regionalne dotyczące rozwoju szlaków turystycznych na rzekach. Są to:

- Pętla Żuławska: Wisła – Nogat – Kanał Elbląski – Szkarpawa
- Szlak Wodny im Króla Stefana Batorego: Wisła – Kanał Żerański – Narew – Biebrza
- Kanał Augustowski (Niemen).
- Wielka Pętla Wielkopolska: Wisła – Noteć – Warta – Odra
- Kraków – Gdańsk (po Wiśle)
- Odrzańska Droga Wodna
- Kanał Odra – Dunaj

- Kanał Mazurski
i inne.

Żegluga śródlądowa może stać się ważną gałęzią gospodarczą, przyczyniając się do rozwoju gospodarczego wielu regionów kraju. Rozwój tego sektora gospodarczego wpłynie na rozwój przemysłu stoczniowego oraz turystyki wodnej.

Na całym świecie rośnie zapotrzebowanie na energię elektryczną, która staje się obecnie podstawowym nośnikiem energii. Bez energii elektrycznej nie jest praktycznie możliwa jakakolwiek działalność. Ilość energii elektrycznej produkowanej w elektrowniach wodnych na świecie utrzymuje się na stałym poziomie 16 – 20% całej wytwarzanej energii elektrycznej. Wskazuje to, że ilość energii elektrycznej wytwarzanej w elektrowniach wodnych, w wartościach bezwzględnych, stale rośnie. Jest to energia odnawialna, a wytwarzanie jej nie powoduje zanieczyszczeń wody, gleby ani atmosfery. Przy projektowaniu i pracy elektrowni wodnych musi być jednak zachowana zasada zrównoważonego rozwoju.

Polska posiada potencjalne zasoby energetyki wodnej (uzasadnione technicznie i ekonomicznie) szacowane na około 8 TWh/rocznie. Sumarycznie energia elektryczna wytwarzana w Polsce w elektrowniach wodnych (bez elektrowni szczytowo – pompowych) nie przekracza 1,5% całej wytwarzanej energii elektrycznej. Obecny rozwój energetyki wodnej w Polsce jest skromny, natomiast większy mógłby znacznie poprawić nasz bilans energii odnawialnej. Wobec konieczności znacznego zwiększenia produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych do 2015 roku, należy opracować program rozwoju energetyki wodnej w Polsce w oparciu o istniejące i potencjalne warunki.

* * *

Przedstawione ważniejsze propozycje programowe dla rozwoju gospodarki wodnej w celu odrobienia wieloletnich zaległości, wymagają podjęcia odważnych decyzji politycznych, gospodarczych i społecznych. Proponowane zmiany organizacyjne pozwolą nadać nowy impet całej gospodarce wodnej i morskiej. Wykorzystane zostaną rezerwy intelektualne, techniczne, finansowe, które wpłyną na rozwój gospodarczy w większości zaniedbanych rejonach kraju.

Polska w krótkim okresie czasu może stać się bardzo ważnym w Europie ośrodkiem turystyki wodnej, ponieważ posiadamy olbrzymi niewykorzystany potencjał rzek oraz terenów nadających się do turystyki.

Rozwój turystyki wodnej przyczyni się do rozwoju żeglugi śródlądowej, najbardziej wydajnego i racjonalnego energetycznie kierunku transportowego.

Dwie polskie rzeki, Wisła i Odra, stanowią ważne zaplecze naszych portów morskich: Gdańska, Gdyni, Elbląga, Szczecina – Świnoujścia. Ten potencjał wodno-morski, odpowiednio wykorzystany stworzy nowe miejsca pracy, może stać się kołem napędowym gospodarki. Drogi wodne z zachodu na wschód, odblokowanie morskich portów wybrzeża wschodniego stanowią kolejny potencjał gospodarczy oczekujący na wykorzystanie.

Zwiększenie możliwości zatrzymywania w kraju wód opadowych z 6,5 % do 15 % (standard UE) poprawi sytuację powodziową oraz sytuację wodną w okresie suszy.

Czytelne i racjonalne metody zarządzania gospodarką wodną oraz bezpieczeństwem powodziowym stworzą nowe warunki do rozwoju ważnych dziedzin życia gospodarczego i społecznego.

Memoriał kierujemy do Najwyższych Władz Rzeczypospolitej Polskiej z nadzieją, że zostanie on odebrany z życzliwością i skierowany do przeanalizowania i wdrożenia przez merytoryczne instytucje oraz komisje sejmowe i senackie.

Deklarujemy współpracę z przedstawicielami wymienionych instytucji w celu udzielenia ewentualnych wyjaśnień.

W imieniu organizacji pozarządowych wymienionych w załączniku do Memoriału.

**Przewodniczący Komisji
Morskiej i Rzecznej Organizacji Pozarządowych
powołanej w Senacie RP w dniu 25 lutego 2010 r.**

Wacław L. Kowalski

Załączniki

Lista organizacji społecznych, branżowych, samorządowych popierających tekst „Memoriału w sprawie likwidacji zaniedbań i rozwoju wodnych sektorów gospodarczych w Polsce”.

Adres do korespondencji:

- 1. Wacław L. Kowalski**
Prezes Zarządu
Stowarzyszenie Dorzecza Wisły „Wisła”
Ul. Zarzecze 13B
03-194 Warszawa
email: wlkowalski-korab@wp.pl
- 2. Liga Morska i Rzeczna**
„Klub Bractwo Wiślane”
Ul. Dubois 9
00-182 Warszawa
- 3. Sekretariat Komisji Morskiej i Rzecznej**
Dr Piotr Dwojacki
WSAiB im. Eugeniusza Kwiatkowskiego
Ul. Kielecka 7
81-303 Gdynia
email: komisja@kwiatkowski.edu.pl

Memoriał przedstawiony w trakcie Powszechnego Zjazdu
Ekonomistów, Menedżerów, Prawników i Historyków Morskich
Gdynia, 20 września 2010